

کرونا فرصتی برای پداهت‌زدایی از مبانی ایدئولوژی لیبرال سرمایه‌داری است

موقعیتی برای آشکار شدن دروغی به نام «انسان خودبنیاد»

۲

اعطای نشان یونسکو به مستند «میراثی از سناباد»

۴

درنگ

حجت الاسلام علیرضا شعبانی

حفظ دستاوردها؛ وظیفه مهم مؤمنان پس از ماه رمضان

ماه باعظمت و میهمانی خدا به پایان رسید، ماهی که نفس کشیدن روزه‌دار در آن عبادت و خواندن یک آیه قرآن برابر با یک ختم کامل قرآن در ماه‌های دیگر بود. امام سجاده (ع) چه زیبا ...



این پنجره گوش شنوایی دارد

رونمایی از پنجره جدید «زیارت» در رواق مبارکه دارالحجّه

مجازآباد

گناه اولشان نام سیدالشهداست...

حادثه تروریستی افغانستان پس از گذشت چند روز هنوز یکی از سوزهای داغ فضای مجازی است. هنرمندان نیز یکی پس از دیگری آثار خود را در این خصوص در فضای مجازی به اشتراک می‌گذارند. «حسن روح الامین» جدیدترین تابلو نقاشی خودش را به یاد شهدای مدرسه «سیدالشهدا» در صفحه اینستاگرامش منتشر کرده که تصویر آن را مشاهده می‌کنید. علیرضا قزوئه نیز جدیدترین شعرش در این باره را با مخاطبان صفحه اینستاگرامش به اشتراک گذاشته که در ادامه آن را می‌خوانید:

هنوز می‌رسد از خاک بانگ شیونشان
چقدر ترکش اندوه ماند بر تشنان
خدای من تو خودت شاهدی و می‌بینی
پر است از آینه و نور قلب روشنشان
به کهنه پیرهن چاک چاکشان سوگند
که سرخ و سبز و سیاه است رنگ دامنشان
فرشته‌ها همگی ضحیه می‌زدند آن روز
به دشت برچی کابل به وقت رفتنشان
چه شکوه‌ها که نکردند و ماند با تو عزیز
چه حرف‌ها که نگفتند و هست با من شان
گناه اولشان نام سیدالشهداست
گناه دومشان هم هزاره بودنشان

جهان دارد تماشا می‌کند

سوزان ساراندون، هنرپیشه آمریکایی که تا به حال پنج بار نامزد جایزه اسکار شده و یک بار موفق به دریافت این جایزه شده است، با انتشار تصاویری از قتل‌عام فلسطینیان توسط نظامیان صهیونیستی در صفحه توئیترش نوشت: «با ملت فلسطین که از سوی اسرائیل و سازمان‌های یهودی با پاک‌سازی قومی رویه‌رو هستند و تحت ترور قرار گرفته‌اند همبستگی می‌کنیم. جهان دارد تماشا می‌کند».

دستاوردهای شماست

نجاح محمد علی، تحلیلگر برجسته عراقی در واکنش به درگیری‌های اخیر در فلسطین اشغالی، پیروزی‌های فلسطینیان را ناشی از مجاهدت‌های سردار شهید سلیمانی دانست. این کارشناس سیاسی با انتشار تصویر سردار سلیمانی در توئیتر نوشته است: «در غیاب تو حاجی، یک چشم گریه می‌کند و چشم دیگر لبخند می‌زند، این دستاوردهای شماست».

نگاهی به تاریخچه «تپه سلام» و آیین‌های فراموش شده آن

ای آفتاب حُسن به زیباییت سلام

محمد حسین نیکبخت: حتماً برای خیلی از شما خوانندگان عزیز اتفاق افتاده است؛ اینکه با اشتیاق با سفری زیارتی گذاشته‌اید یا اصلاً در همین مشهد، مسیر منزل تا حرم را، با پای ارادت طی کرده‌اید. اگر این تجربه شیرین را داشته باشید، آن وقت می‌توانید از حس و حال زمانی صحبت کنید که از دور، چشم‌تان به گنبد مطهر افتاده است، از روشنی چشم و پرتویی که دل را متور می‌کند و لب را به ذکر و او می‌دارد. این وضعیت به‌خصوص برای زائرانی که با پای پیاده از اقصی نقاط کشور به زیارت خورشید توس می‌آیند، ملموس‌تر است. فکرش را بکنید، با پاهایی که از خستگی راه ورم کرده است و شاید تاول زده باشد، از کمرکش یک تپه بالا بروید آن سوی تپه، از دور زیر شعاع درخشان آفتاب، انعکاس نور را بر گنبد طلا ببینید؛ امکان ندارد آن خستگی تن با این شوق روحانی در نیامیزد و اشکی بر چهره شما جاری نشود. این تجربه شیرین برای بسیاری از زائران حرم رضوی که قرن‌ها پیش به عشق عتبه‌بوسی آستان مقدس رضوی به خراسان می‌آمدند و به سوی مشهدالرضاع (ع) می‌شتافتند، اتفاق می‌افتاد و بازتاب این هیجان وصف‌ناپذیر، سبب پیدایش مکان‌هایی در اطراف مشهد می‌شد که به آن‌ها «تپه سلام» می‌گفتند. امروز و در صفحه نخست رواق، مانند برنامه همیشگی، قرار است از تاریخ بگویم و این بار سفری به گذشته و پیشینه «تپه‌سلام» داشته باشیم.

تپه‌سلام

امروزه «تپه‌سلام»، روستایی است از توابع دهستان میامی در بخش رضویه شهرستان مشهد؛ جایی که تا پیش از توسعه شهری و سربرکشیدن آسمان‌خراش‌ها و ساختمان‌های بلند اطراف حرم، نخستین مکانی بود که چشم زائران به جمال گنبد طلای حضرت روشن می‌شد. فکرش را بکنید از حدود ۲۰ کیلومتر بیرون از مشهد، می‌شد منظره دلربای گنبد طلا را دید. «تپه‌سلام» نخستین محل رویت گنبد و گلدسته حرم رضوی بود. لابد با خودتان فکر می‌کنید با چنین وصفی، به جای یک تپه‌سلام، باید چندین «تپه‌سلام» داشته باشیم؛ فکرتان کاملاً صحیح است؛ علاوه بر «تپه‌سلام» مشهور که پیش از روستای تاریخی طرق قرار دارد، در اطراف مشهد، از جمله در صفا آباد شانددیز و اطراف «گوچگی» در جاده کلات نیز تپه‌سلام‌هایی وجود داشت که به تدریج از یادها رفتند.

یک تاریخ فراموش شده

هرچند برخی گمان می‌کنند عرض سلام و ارادت زائران از فرز تپه‌سلام‌ها، پیشینه زیادی ندارد و در نهایت می‌شود رد آن را تا اوایل دوره قاجار جست، اما واقعیت آن است که روایت‌هایی از این موضوع در متون تاریخی قرن پنجم و ششم هجری وجود دارد، منتها کاروان‌سالار به این افراد بشارت می‌داد و از ایشان در آن متون از مراسم ویژه‌ای که در دوره قاجار شاهد آن هستیم، خبری نیست. اعتمادالسلطنه در کتاب ارزشمند «مطلع الشمس» پیشینه «تپه‌سلام» و مراسم آن را بسیار قدیمی می‌داند و اعتقاد دارد از دیرباز چنین رسمی یعنی عرض سلام به ساحت قدسی ثامن الحجج (ع) هنگام ورود به نخستین چشم‌انداز حرم مطهر، مرسوم و رایج بوده است. خانیکوف، جهانگرد و مأمور دولت روسیه تزاری و آلبرت هوثوم شیندلر، مهندس آلمانی و مدیر معادن فیروزه نیشابور در دوره قاجار، هر دو در سفرنامه‌هایشان به مراسم مفصل زائران در تپه‌سلام اشاره کرده‌اند. براساس گزارش آن‌ها، در محل تپه‌سلام فعلی، روی سنگی سیاه و بلند که به صورت اینستاده در زمین نصب شده بود، متن زیارت‌نامه امام رضاع (ع) را حک کرده بودند و زائران پس از قرائت این زیارت‌نامه، هفت بار به امام (ع) سلام می‌کردند. این زائران در تمام تپه‌سلام‌های اطراف مشهد به نشانه این دیدار خجسته، ستون‌هایی سنگی ساخته بودند که به‌تدریج با همکاری زائران بعدی بر ارتفاع آن‌ها افزوده می‌شد. برخی دیگر از زائران نیز به نشانه نذر و عهدی با امام هشتر (ع)، تکه پارچه‌ای را به این ستون‌ها یا درختان و خاشاک اطراف آن، می‌بستند. براساس گزارش‌های تاریخی از جمله گزارش سفر ناصرالدین‌شاه قاجار به مشهد، رسم رایج دیگر پس از رسیدن به تپه‌سلام، چاشمی‌خوانی یا قرائت اشعاری در مدح امام رضاع (ع) بود. رسیدن صدای مداح یا چاشمی‌خوان به گوش کاروانیان، آن‌ها را از رسیدن به تپه‌سلام آگاه می‌کرد. آرمین وامبری، جهانگرد و خاورشناس مجارستانی که حدود ۱۶۰ سال پیش به مشهد آمده است، در گزارش خود از این سفر، به رسم «کنبدنما» اشاره می‌کند؛ رسمی که زائر اولی‌ها پس از ورود به تپه‌سلام در انجام آن می‌کوشیدند. معمولاً کاروان‌سالار به این افراد بشارت می‌داد و از ایشان

مکان سلام یا وداع؟

گویا «تپه‌سلام» فقط مکان سلام به امام هشتر (ع) نبوده است. براساس گزارش سفرنامه‌نویسان دوره قاجار، از جمله میرزا قهرمان امیرلشکر که «روزنامه سفر خراسان» را به رشته تحریر درآورده است، تپه‌سلام مکان وداع با حضرت ثامن الحجج (ع) نیز بود. برای آنان که در طول عمر فقط یک بار این فرصت را می‌یافتند تا به زیارت مضجع شریف رضوی مشرف شوند، لحظه ورود به تپه‌سلام و آخرین وداع با امام مهربان، باید همراه با حالی ویژه بوده باشد. به هر حال، رسم و رسوم رایج در تپه‌سلام، با توسعه حمل‌ونقل شهری و همچنین گسترش ساخت‌وسازهای اطراف حرم مطهر و قرار گرفتن آن در حصار ساختمان‌های بلند که دیدنشان را از تپه‌سلام غیرممکن می‌کرد، به‌تدریج منسوخ شد و تنها نامی از «تپه‌سلام» در قالب روستایی در نزدیکی مشهد باقی ماند. در سال‌های اخیر با آغاز مراسم پیاده‌روی به سوی حرم رضوی، در ماه صفر و شهادت امام رضاع (ع)، برخی کاروان‌های زائران، باز هم تپه‌سلام را به عنوان نخستین مکان برای عرض ارادت به حضرت ثامن الحجج (ع) بر می‌گزینند و این، شاید در احیای سنت زیبایی رایج در تپه‌سلام‌ها مؤثر باشد.

آن روزها

بالینگاه؛ قدیمی ترین محل سکونت متولیان آستان

محمدرضا انصافی: متولیان که به طور مشخص از دوره صفویه به این سو، در حرم مطهر مستقر می‌شدند، به استثنای تعدادی از آن‌ها که از سلاله سادات رضوی بودند، ریشه مشهدی نداشتند و از این رو در این شهر مقدس صاحب مکان و موقعیتی برای سکونت نبودند. احتمالاً در همین دوره بود که برای این منظور، مکانی در کنار حرم مطهر با عنوان «بالینگاه» تأسیس شد.

براساس گزارش منشی قمی در «خلاصه‌التواریخ»، محل بالینگاه در ضلع شمالی دارالسیاده و پشت سر مبارک قرار داشت. البته به استثنای گزارش منشی قمی در این زمینه، متأسفانه اطلاعات دقیق دیگری درباره بالینگاه و ویژگی‌های آن، در اختیار نداریم. قمی در کتاب مشهور دیگرش «گلستان هنر»، به کتیبه‌ای از استاد خوشنویس «میرعلی هروی» اشاره می‌کند که در «دارالسیاده مبارکه در محاذی بالینگاه» نصب شده است. منشی قمی مدعی است بالینگاه قدمتی پیش از دوره صفوی دارد و دست‌کم از اوایل قرن دهم هجری وجود داشته است. اگر این گزارش را صحیح بدانیم، احتمالاً نقبای شهر مشهد یا مسئولان آستان در دوران پیش از صفویه به‌ویژه در عصر تیموری که شاهد ساخت‌وسازهای گسترده و توسعه شهر مشهد هستیم، محلی را در کنار حرم رضوی برای پذیرایی از میهمانان ویژه و اعیان حکمرانانی که به قصد زیارت وارد شهر مشهد می‌شدند، ساخته‌اند و این مکان، همین بالینگاه بوده است. به نظر می‌رسد فضای بالینگاه آن قدر بزرگ بود که در کنار و گوشه آن، مقبره‌ای برای متولیان پیشین هم ساخته بودند. در گزارش منشی قمی آمده اسدالله اصفهانی، یکی از متولیان آستان که در سال ۹۷۰ ق. بدرود حیات گفته است را در گوشه‌ای از بالینگاه دفن کرده بودند. او می‌نویسد: وقتی همایون، سلطان فراری هند برای گرفتن کمک از شاه‌هماساب صفوی به ایران آمد، گذرش به شهر مشهد افتاد، از او در محل بالینگاه پذیرایی کردند. همایون در کشورش گرفتار شورش‌های شده بود که با مدد شاه صفوی آن را سرکوب کرد و این، مقدمه‌ای شد برای توسعه فرهنگ ایرانی در شبه قاره. به نوشته قمی، در سال ۹۶۴ ق. هنگامی که سام میرزا، برادر شاه‌هماساب صفوی به مشهد آمد، ابراهیم میرزا حاکم مشهد از او استقبال شایانی کرد و سام میرزا را در خانه بالینگاه که جای متولیان عظام بود، منزل داد. در همین سال، محمدخان تکللو، حاکم هرات نیز برای زیارت به مشهد آمد و در بالینگاه ساکن شد. با توجه به این گزارش‌ها می‌توان چنین برداشت کرد که محل بالینگاه، فضای بزرگی را دربر می‌گرفت؛ آن قدر که افزون بر سکونت متولی، بخشی از آن را به عنوان تالار تشریفات حرم مطهر مورد استفاده قرار می‌دادند. این مکان به احتمال زیاد در دوره‌های بعد و در راستای توسعه امکان متبرکه تخریب و فضای آن، به رواق‌های حرم مطهر اضافه شده است.

